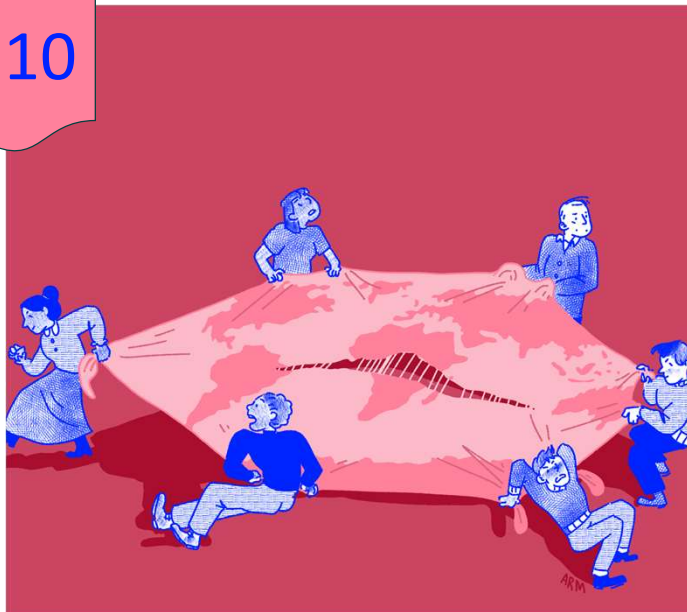

Vrijheid

WAT STAAT ER OP HET SPEL?

10

Petra Bolhuis

Maieutiek 2026

1

1

De vrijheid bij Snyder is van mensen in een netwerk van betrekkingen

- Soevereiniteit, solidariteit, mobiliteit en feitelijkheid en onvoorspelbaarheid zijn allemaal begrippen die Berlin niet onder negatieve vrijheid laat vallen.
- Zelfs daar waar een lezer zou kunnen denken dat dat wel het geval is zoals bij mobiliteit en soevereiniteit zien we dat Snyder dat nooit uitlegt als een ruimte waar niemand zich mee bemoeien mag, maar als iets dat van meet af aan verbonden is met anderen en met bepaalde waarden.
- Vrijheid heeft daar een wortel in de gemeenschap met anderen en kan daarbuiten niet overleven.

MaieutiekVrijheid_2026

2

2

De achtergrond van de problemen

- Het Ware Schone en Goede komt uit één bron in de metafysica.
 - Waarheid, feiten en betekenis zijn uiteindelijk voor iedereen hetzelfde.
 - De Verlichting brengt de mogelijkheid in om deze gelijkheid op aarde te bewerkstelligen.Dit project loopt stuk aan het begin van de 20ste eeuw.
- Autonom subject
 - Vanaf ongeveer de 17de eeuw worden mensen gezien als los van elkaar bestaande wezens met eigen doelen en verlangens. Dat levert op dat er contracten gesloten moeten worden om met elkaar te kunnen leven. Centraal gezag moet deze mensen, tenminste tot ze begrijpen dat ze hetzelfde willen, tegen elkaar beschermen. Als we begrijpen dat we niet perse hetzelfde willen (worden) wordt dit contract steeds lastiger.Dit project loopt ten einde na WOII.

MaieutiekVrijheid_2026

Leib en Körper

- Het afscheid van het autonoom subject begint bij denkers als Stein en Weil en Arendt.
- De opvatting 'Leib als het ervarende lichaam in existentie en Körper als het fysieke object dat mensen zijn' wordt een geheel nieuw uitgangspunt van de manier waarop waarheid en waarden van het nu niet meer autonoom gedachte individu, gekoppeld zijn en blijven aan andere mensen en de natuur.
- Daar ligt een begin voor het denken over positieve vrijheid als de vrijheid met en door anderen. Dit overigens zonder dat dit geromantiseerd wordt in een moeiteloze samenleving. Solidariteit, soevereiniteit, onvoorspelbaarheid, mobiliteit en zelfs feitelijkheid worden als deel van de vrijheid zwaar bevochten.

MaieutiekVrijheid_2026

De vrijheid als gezamenlijk project

- Stein, Weil, Arendt en anderen gaan op zoek naar een vrijheid met en tussen anderen.
- Geen negatieve vrijheid als een lege ruimte, maar zeker ook geen autonome subjecten die consensus bereikt hebben.
- Het is een voortdurend spannend proces van betrokkenheid en individualiteit.
- Snyder beschrijft vnl. de VS waarin autonome subjecten of groepen een stukje van hun eigen macht moeten opgeven om samen te kunnen leven.
- Het continent Europa sloten individuen contracten. Toen zij vrij(er) werden zagen ze in dat allen vrijgemaakt moesten worden. Of ze werden gedwongen dat in te zien.

MaieutiekVrijheid_2026

5

5

De Europeanen en de positieve vrijheid

- In Europa stellen mensen vanuit hun achtergrond de vraag aan de politiek: 'geef mij x of y, opdat ik vrij kan zijn'. De overheid is steeds meer steeds dieper in het privéleven zaken gaan regelen voor zijn burgers. Zo neemt de positieve vrijheid toe en de negatieve vrijheid neemt tegelijkertijd af.
- Maar omdat de overheid handelt vanuit schaarste -terecht of niet terecht- ontstaat ook een roep om negatieve vrijheid. De wensen van anderen zitten individuele vrijheid in de weg.
- Dat opent de weg naar wat Snyder sadopopulisme noemt.

MaieutiekVrijheid_2026

6

De VS en de negatieve vrijheid

- In de VS is er vanuit de achtergrond van mensen vrnl. Aandacht voor de negatieve vrijheid. Dat uit zich nu in de vraag van de kiezers om alles weg te nemen wat zij als barrière zien. Woke, immigrant of anderen moeten weg opdat 'de echte Amerikanen' vrij kunnen zijn.
- Maar ook vraagt men nu om een verbod op abortus, les over evolutie en ruimte voor homobekering. Mensen die dit willen lijken het idee te hebben dat hun vrijheid om naar hun normen en waarden te leven is afgenomen, daarin is daarmee hun negatieve vrijheid verloren gegaan.
- Daarmee ontstaat ook in de VS een perverse vorm van positieve vrijheid, waarbij de vrijheid van een eigen moraal wordt gewonnen op anderen die er anders over denken.

MaieutiekVrijheid_2026

7

7

Verlies van vrijheid

- Snyder zegt dat in alle gevallen burgers hun vrijheid opgeven.
 - om de voordelen te kunnen krijgen van de positieve vrijheid moeten ze voldoen aan criteria en regels.
 - om ruimte te maken voor een overheid die de vrijheid van anderen kan opheffen moeten zijzelf zich op een andere manier gaan gedragen, dan de manier die leidt tot het verlies van vrijheid.
- Wat mensen vergeten is dat overheden voor alle burgers dezelfde regels maken. Zelfs als de overheid, zoals nu, dat loslaat dan wordt de wereld even onvoorspelbaar voor alle burgers. Vrijheidsverlies komt als een boemerang terug bij diegenen die dachten er vrijheid mee te winnen.

MaieutiekVrijheid_2026

8

8

De noodzaak van relativering en het leven in waarheid

- Havel (1936-2011) schrijft over de pogingen om in waarheid te leven en waarschuwt voor de normalisering van de leugen. Dat kan de wereld uiteen doet vallen. Maar leven in waarheid dat is dus niet één waarheid!
- Kolakowski (1927-2009) stelt vast dat feitenkennis en metafysica niet tot een eensluidende waarheid kunnen komen. De wereld moet leren leven met onzekerheid en onvoorspelbaarheid. Hij kiest voor zelfrelativering en het 'weten dat we niet zeker weten'. De dichteres Szymborska noemde dit 'een klein zinnetje met sterke vleugels'.

MaieutiekVrijheid_2026

9

9

Vrijheid van mensen die verschillend zijn

- De ideeën van Stein, Weil en Arendt over empathie zijn allemaal pogingen om voor het eerst in lange tijd West Europese filosofie te schrijven over samenleven als basis voor vrijheid.
- Arendt sterk rationeel, Stein sterk gevoelsmatig en Weil heel mystiek zoeken ze naar de juiste omgang met de niet tot elkaar te brengen behoeften en verlangens van vrije mensen. Hoe kunnen mensen de waarden en de waarheid van anderen in vrijheid zien als deel van hun eigen goede leven?
- De mensen in het Oosten van Europa lijken meer praktisch te zoeken naar bevrijding als een praktijk en mede door de andere omstandigheden komt dat er ook en worden voormalige dissidenten Paus of president. Een hoopvol proces waar wellicht te weinig aandacht voor is (geweest).

MaieutiekVrijheid_2026

10

10

De solidariteit heeft de feiten nodig

- Rorty schrijft: *'Het is alsof, ergens rond 1980, de kinderen van de mensen die de crisisjaren hadden overleefd en naar de voorsteden waren getrokken, hadden besloten de ophaalbrug achter hen op te halen.'*
- Ook in Europa zien we een toenemend idee dat er nu wel genoeg gedaan is aan de gelijkheid. Maar wereldwijd en binnen Europa zien we dan de feiten niet onder ogen.
- Feiten zijn met de waarheid in het gedrang gekomen. De toestroom van informatie is teveel en te divers en dan is er ook nog de doelmatige desinformatie. Feiten accepteren is meer en meer een kwestie geworden van wel of geen vertrouwen hebben in de boodschapper.

MaieutiekVrijheid_2026

11

De huidige situatie

- Postkoloniale immobiliteit ofwel: vluchten kan niet meer.
- Sadopopulisme ofwel: het wordt niet beter dan een strijd van allen tegen allen en gezien dat uitgangspunt willen mensen tenminste dat een ander het erger heeft.
- Vandaag de dag is de wereld onvoorspelbaar. Er is geweld en onrust, oorlog en economische onzekerheid. Het is ondoenlijk om daar niet door geraakt te worden. De oproep van Snyder is om vrijheid te blijven zien als een gezamenlijk project en niet mee te bewegen in een denkrichting van negatieve vrijheid die anderen uitsluit en opsluit en ten slotte doodmaakt om de eigen vrijheid te bewerkstelligen.

MaieutiekVrijheid_2026

12

12

Kolakowski schreef:

‘Vrijheid is de grootste schat van de mensheid. (..)het is echter een schat die gelijk de lucht bijna onwaarneembaar is, zolang wij hem niet missen.’

Kolakowski, *Essays* 1983

MaieutiekVrijheid_2026

13